

Valerijonas Žalkauskas (*darbo grupės vadovas*)
Angelė Kaulakienė (*kalbininkė terminologė*)
Juozas Vyšniauskas
Gintarė Žalkauskaitė

DIDYSIS LIETUVIŲ-ANGLŲ KALBŲ POLITECHNIKOS ŽODYNAS

Žodyno rengimą rėmė:
Valstybinė lietuvių kalbos komisija,
Vilniaus universitetas

Pratarmė

Šis žodynas yra bandymas kiek galima išsamiau pateikti šiuolaikinę lietuvių–anglų kalbų fizinių mokslų ir technikos terminiją. Jis parengtas pasinaudojus naujai sutvarkyto V. Žalkausko, A. Kaulakienės, J. Matuko, V. Palenskio, A. Petravičiaus, V. J. Valiukėno, J. Vyšniausko ir G. Žalkauskaitės *Didžiojo anglų–lietuvių kalbų politechnikos žodyno* duomenų baze. Jos terminai lietuvių–anglų kalbų pateiktyje buvo atidžiai peržiūrėti. Iš lietuvių–anglų kalbų žodyno duomenų bazės pašalinti veiksmožodžiai, būdvardžiai irrieveksmiai. Buvo tvarkomi lietuvių–anglų kalbų žodyno lizdų antraštiniai terminai, išskiriant jų anglišku atitikmenų reikšmes, poreikšmius, sinonimus ir variantus. Ne visi anglų–lietuvių kalbų žodyno lizdų terminai gali būti lengvai pateikiami atvirkščia tvarka. Pavyzdžiui, termino *boatbuilding* poreikšmis *mažojo tonažo laivų statyba* be patikslinimo nebetinka lietuvių–anglų kalbų žodynui. Įvairiuose žodynuose buvo ieškoma tikslesnio anglų kalbos termino atitiktens lietuviškam terminui. Kai tikslesnio atitiktens surasti nepavykdavo, toks terminas buvo šalinamas iš lietuvių–anglų kalbų žodyno duomenų bazės.

Žodyne, be pagrindinių fizikos, chemijos ir matematikos terminų rasime daug elektrotechnikos, elektronikos, hidrotechnikos, radiotechnikos, aviacijos, geležinkelių, statybos terminų. Jame yra ir naujausių, sparčiai besiplėtojančių technikos sričių – informatikos, kompiuterijos ir ryšių technikos terminų. Taip pat teikiama specialiųjų technikos sričių – cheminės technologijos, energetikos, kasybos, mašinų gamybos, medienos technologijos, miško pramonės, naftos ir dujų pramonės, popieriaus ir plaušienos pramonės, šiluminės technikos, siuvimo ir trikotažo pramonės ir kt. sričių terminų. Yra architektūros, automobilizmo, jūreivystės, karybos, kosmonautikos, metrologijos, meteorologijos, metalurgijos, parfumerijos, poligrafijos, tekstilės, televizijos, žemės ūkio terminų. Pasitaiko vienas kitas su technika susijęs anatomijos, botanikos, ekologijos, ekonomikos, medicinos ar teisės terminas.

Pradinis šio žodyno lietuviškų terminų šaltinis yra *Rusų–lietuvių kalbų politechnikos žodynas* [11]. Pradinis žodyno anglišku terminų šaltinis yra *Didysis anglų–rusų kalbų politechnikos žodynas* [14]. *Rusų–lietuvių kalbų politechnikos žodyno* terminai buvo peržiūrėti ir derinti su naujesnių *Fizikos terminų* [1], *Radioelektronikos terminų* [3], ir *Elektrotechnikos terminų* [4] žodynu terminais. Didelė dalis pastarųjų žodynu terminų buvo įtraukti į politechnikos žodyno rengimo duomenų bazę. Į ją taip pat pateko nemažai *Šiuolaikinių kompiuterių programų ir tinklų žodyno* [2] terminų, taip pat dalis terminų iš *Aiškinamojo medienos terminų* [5], *Rusų–lietuvių kalbų geležinkelių transporto* [6], *Informatikos terminų* [7], *Civilinės aviacijos* [8], *Karybos* [9] ir *Ryšių technikos terminų penkiakalbio* [10] žodynu.

Didžiojo lietuvių–anglų kalbų politechnikos žodyno A–P ir V–Ž raidžių terminus tvarkė dr. V. Žalkauskas, R–U raidžių terminus – dr. J. Vyšniauskas. Dr. G. Žalkauskaitė peržiūrėjo ir sukirčiavo taisytus lietuviškus žodyno terminus. Dr. A. Kaulakienė patikrino ir patikslino lietuviškus žodyno terminus. Terminų bazę parengė ir tvarkė dr. V. Žalkauskas. Jis taip pat parengė terminų išvedimo į leidybos sistemas maketus ir teksto apdorojimo priemones.

Žodyne yra daugiau kaip 87000 lietuviškų terminų ir per 117000 jų anglišku atitikmenų.

Žodyno sandara

Žodyno terminai išdėstyti lizdais lietuvių kalbos abėcėlės tvarka. Antraštinis lizdo terminas surinktas pastorintu šriftu. Lizdo terminai irgi pateikti pagal abėcėlę. Skliausteliuose gali būti teikiama ir fakultatyvioji termino dalis, pvz., *apsauga nuo (jonizuojančiosios) spinduliuotės, armavimas (vieliniu) tinklu, basic (building) block, relay(-type) block, drag(ging) coefficient*. Fakultatyvioji lietuviško termino dalis kirčiuojama. Po kai kurių lietuviškų terminų skliausteliuose teikiamas trumpas termino paaiškinimas, pvz., *neilas (nesisteminis ilgio vienetas, 5, 7 cm)*. Paaiškinimas nekirčiuojamas. Nekirčiuojami taip pat ir tarnybiniai žodžiai, pvz., *dėl, be*. Pasvirasis brūkšnys „/“ angliškuose terminuose pakeičia jungtuką, dažniausia tai *and (ir) arba or (arba)*, pvz., *sort/merge program*.

Anglišku terminų reikšmės numeruojamos ir skiriamos kableliais, pavyzdžiui, *formuliaras* – 1. *form*, 2. *av.*, *jūr. logbook, log book*. Terminų reikšmių atspalviai arba artimos reikšmės skiriamos kabliataškiu, pavyzdžiui: *ilgėjimas* – *elongation; line(ar) expansion*. Terminų variantai arba sinonimai atskirti kableliu, pavyzdžiui, *logbook, log book* arba *impulsas* – 1. *impulse, pulse*.

Žodyne vartojamos trejopos nuorodos. Po termino rašoma nuoroda „žr. ...“, tą terminą nukreipia į įprastinį lietuvišką ar dažniau vartojamą terminą. Po termino pateikta nuoroda „dar žr. ...“ reiškia, kad abu terminai vartojami labai artimoms mokslo ar technikos sąvokoms įvardyti, o rūšiniai terminai gali būti ir su vienu, ir su kitu žodžiu. Dažnai šios nuorodos abipusės. Nuorodoje gali būti nurodoma, į kurią atitiktens reikšmę jį nukreipia. Neteiktini terminai žymimi nuoroda „ntk. žr. ...“, kuri nukreipia į teiktiną terminą.

Vienžodžiai antraštiniai žodyno terminai paprastai teikiami vienaskaitos forma. Kai antraštinių vienžodžių terminų vienaskaitos ir daugiskaitos reikšmės skiriasi, pvz., *kalkė* 1. *calking paper, carbon paper*, 2. *vellum* ir *kalkės* – *lime; lime carbonate*, arba skiriasi reikšmių aprėptis, šie terminai teikiami atskiruose lizduose. Kai vienaskaitos ir

daugiskaitos terminų reikšmės sutampa terminai teikiami viename lizde. Tada gimininiai vienažodžiai terminai teikiami vienaskaitos forma, o lizde gali būti ir daugiskaitinių rūšinių terminų.

Greta „Microsoft Office“ programose vartojamų spalvų paletės anglišku terminų pateikiamos raudonos, žalios ir mėlynos spalvų aprašymo schemas (angl. RGB) dydžių – raudonio, žalio ir mėlio vertės santykiniais vienetais. Vertė 1 atitinka šimtą procentų arba 255 santykinius programose vartojamus vienetus, vertė 0,5 atitinkamai – 50 % arba 128 vienetus. Šios vertės tiksliai apibrėžia konkrečios spalvos sudėtį.

Santrumpos *amer.* ir *angl.* parodo, kad šis terminas vartojamas Jungtinių Amerikos Valstijų arba Didžiosios Britanijos anglų kalboje. Pagrindine forma žodyne, kaip ir jo šaltiniuose, teikiamas amerikietiškas termino variantas. Greta jo po kablelio rašomas angliškas termino variantas, pvz., *spalva – color, angl. colour* Kitos santrumpos nurodo termino vartosenos sritį:

<i>anat.</i> – anatomija	<i>hidr.</i> – hidrotechnika,	<i>mišk.</i> – miškininkystė, miško
<i>archit.</i> – architektūra	hidrologija	pramonė
<i>astr.</i> – astronomija	<i>jūr.</i> – jūreivystė	<i>naft.</i> – naftos ir dujų pramonė
<i>atsp.</i> – medžiagų atsparumas	<i>kar.</i> – karyba	<i>naft. chem.</i> – naftos chemija
<i>aut.</i> – automobilis,	<i>kas.</i> – kasyba	<i>od.</i> – odos ir avalynės pramonė
automobilizmas	<i>kel.</i> – keliai, kelių tiesimo	<i>opt.</i> – optika
<i>av.</i> – aviacija	mašinos	<i>parf.</i> – parfumerija
<i>biol.</i> – biologija	<i>ker.</i> – keramika	<i>poligr.</i> – poligrafija
<i>biotech.</i> – biotechnologija	<i>kib.</i> – kibernetika	<i>pop.</i> – popieriaus ir plaušienos
<i>bot.</i> – botanika	<i>kin.</i> – kinematografija,	pramonė
<i>chem.</i> – chemija ir cheminė	fototechnika	<i>prof.</i> – profesinė leksika
technologija	<i>komp.</i> – kompiuterija,	<i>rad.</i> – radiotechnika, radarų
<i>ek.</i> – ekonomika	informatika	technika
<i>ekol.</i> – ekologija	<i>kosm.</i> – kosmonautika	<i>robt.</i> – robotų technika
<i>el.</i> – elektrotechnika	<i>laiv.</i> – laivininkystė	<i>ryš.</i> – ryšiai
<i>eln.</i> – elektronika	<i>maist.</i> – maisto pramonė	<i>sil.</i> – silikatų technologija
<i>energ.</i> – energetika	<i>maš.</i> – mašinų gamyba,	<i>siuv.</i> – siuvimo pramonė
<i>firm.</i> – firminis pavadinimas	mašinotyra	<i>sport.</i> – sportas
<i>fiz.</i> – fizika	<i>mat.</i> – matematika	<i>stat.</i> – statyba
<i>fot.</i> – fotografija	<i>mech.</i> – mechanika	<i>suvrn.</i> – suvirinimas
<i>geod.</i> – geodezija	<i>med.</i> – medicina	<i>šal.</i> – šaldomoji technika
<i>geofiz.</i> – geofizika	<i>medn.</i> – medienos technologija	<i>šil.</i> – šiluminė technika
<i>geol.</i> – geologija	<i>met.</i> – metalotyra	<i>tekst.</i> – tekstilė
<i>glžk.</i> – geležinkeliai	<i>meteor.</i> – meteorologija	<i>tel.</i> – televizija
<i>gum.</i> – gumos ir kaučiuko	<i>metlg.</i> – metalurgija	<i>trik.</i> – trikotažo pramonė
technologija	<i>metrlg.</i> – metrologija	<i>ž. ū.</i> – žemės ūkis
	<i>min.</i> – mineralogija	<i>žuv.</i> – žuvininkystė

Pagrindiniai žodyno šaltiniai

1. **Fizikos terminų žodynas.** V. Palenskis, V. Valiukėnas, V. Žalkauskas, P. J. Žilinskas. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, 1632 p.
2. **Šiuolaikinių kompiuterių programų ir tinklų žodynas.** Anglų–lietuvių–prancūzų kalbomis. / V. Žalkauskas. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003, 2005, 441 p.
3. **Radioelektronikos terminų žodynas.** / Vyr. redaktorius V. Palenskis. Vilnius: Litimo, 2000, 1341 p.
4. **Elektrotechnikos terminų žodynas** / Moksliniai redaktoriai prof. A. Smilgevičius ir dr. S. Žebrauskas. – Kaunas: Technologija, 1999, 871 p.
5. **Aiškinamasis medienos terminų žodynas.** / B. Papreckis. – Kaunas: Technologija, 1998, 211 p.
6. **Rusų–lietuvių kalbų geležinkelio transporto žodynas** / Sudarė N. Juškaitė, St. Keinys. – Vilnius: AB „Lietuvos geležinkeliai“ Informacijos ir leidybos centras, 1997, 251 p.
7. **Lietuvių–anglų–rusų–vokiečių kalbų informatikos terminų žodynas.** / Redaktoriai R. Valatkaitė, Z. Kudirka. Vilnius: Matematikos ir informatikos institutas, 1997, 943 p.
8. **Civilinės aviacijos terminų žodynas** / R. Eriksonienė, J. Klimavičius, V. Dargužis ir kt. – Vilnius: LOGOS leidykla ir Susisiekimo ministerija, 1996, 352 p.
9. **Karybos žodynas.** / A. Smetona. – Vilnius: Lietuvos karo akademija, Lietuvos karo akad. Leidybos skyrius, 1995, 1999.
10. **Ryšių technikos terminų penkiakalbis žodynas.** / Sudarė V. Palenskis ir V. Valiukėnas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1994, 231 p.
11. **Rusų–lietuvių kalbų politechnikos žodynas** / Sudarė G. Daugėla. – Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1984., 448 p.
12. **Dictionnaire des techniques et sciences appliquées. Anglais/Français** / Richard Ernst. Paris: Dunod, 2002, 1399 p.
13. **Le grand dictionnaire terminologique.** Québec: <http://www.granddictionnaire.com/>.
14. **Большой англо-русский политехнический словарь.** В 2 т. / С.М. Баринов, А. Б. Борковский, В. А. Владимиров и др. – Москва: Русский язык, 1998, I т. 701 с., II т. 719 с.
15. **Новый большой русско-английский политехнический словарь.** В 2 т. / Г. Чкалов. – Минск: Технические словари, 1997, I т. 623 с., II т. 624-1243 с.
16. **Русско-английский политехнический словарь.** / Игнатъев-Каллэхэм Людмила. – Москва: Джон Уайли энд Санз, 1995, 852 с.

Žodyno šaltiniai

17. **Penkiakalbis aiškinamasis metrologijos terminų žodynas** / V. Valiukėnas, P. J. Žilinskas. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2006.
18. **Enciklopedinis kompiuterijos žodynas** / V. Dagienė, G. Grigas, T. Jevsikova. – Vilnius: Leidykla „TEV“ 2008.
19. **„Linux“ žodynėlis.** Trumpas dažniausiai naudojamų terminų žodynėlis anglų–lietuvių kalbomis / Redagavo V. Žalkauskas – Kaunas: Smaltijos leidykla, 2004.
20. **Aiškinamasis telekomunikacijų terminų žodynas** / V. Valiukėnas, R. Sabaliauskaitė, J. Gabijūnienė. – Vilnius: AB „Lietuvos telekomas“, 2004.
21. **Automatikos terminų žodynas** / A. Geleževičius, A. Kaulakienė, S. Marcinkevičius ir kt. – Vilnius: Technika, 2004.
22. **Chemijos terminų aiškinamasis žodynas** / 2-as pataisytas ir papildytas leidimas / Daukšas K., Barkauskas J. ir kt. Ats. red. Z. Mačionis. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003.
23. **Statybos terminų žodynas** / Mokslinis redaktorius akad. A. Kudzys. – Vilnius: Lietuvos mokslas, 2002.
24. **Aprangos žodynas** / J. Priečinauskas. – Vilnius: Apyaušris, 2002.
25. **Aiškinamasis tekstilės terminų žodynas** / J. Katunskis, A. Kaulakienė, A. Čijauskas ir kt. Vyr. redaktorius R. Čiukas. – Kaunas: Technologija, 2001.
26. **Anglų–lietuvių kalbų hidrotechnikos terminų žodynas** / K. Baškys, V. Šulga. – Vilnius: Technika, 2000
27. **Aiškinamasis anglų–lietuvių kalbų kompiuterijos terminų žodynas.** Red. A. Kirejevas. – Kaunas: Smaltija, 1997.
28. **Mašinių gamybos technologijos ir suvirinimo terminų rusų–lietuvių kalbų žodynas** / J. Naruševičius, L. Kumpikas. – Vilnius, 1996.
29. **Aiškinamasis kompiuterijos žodynas** / K. V. Paulauskas, R. Jasinevičius. Ats. red. K. V. Paulauskas. – Kaunas: Technologija, 1995.

30. **Penkiakalbis automobilių terminų žodynas** / R. Katalynaitė, A. Klibavičius, V. Kvietkauskas ir kt. – Vilnius: UAB Keturi ratai, 1995.
31. **Matematikos terminų žodynas** / Redagavo prof. J. Kubilius. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994.
32. **Anglų–lietuvių kalbų chemijos ir cheminės technologijos žodynas** / V. Talačka. – Kaunas: Technologija, 1994.
33. **Anglų–lietuvių kalbų statybos terminų žodynas** / Sudarė A. Kudzys, A. Rosinas, B. Kudzienė. – Vilnius: Technika, 1993.
34. **Rusų–lietuvių kalbų žemės ūkio terminų žodynas** / V. Anūkaitis, M. Kilas. – Vilnius: Mintis, 1971.
35. **Anglų–lietuvių kalbų politechninis žodynas.** / A. Novodvorskis – Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1958.
36. **Larousse Dictionary of science and technology** / Walker Peter – New York 1995.
37. **English-russian dictionary of nuclear engineering** / N. N. Shevtshenko, A. A. Kontsevoj, V. S. Yugaj. Ed. REKOM-PRESS.
38. **Glossaire informatique des termes de la commission ministerielle (française) de terminologie de l'informatique.** (<http://www-rocq.inria.fr/qui/Philippe.Deschamp/CMTI/glossaire.html>).
39. **Polytechnisches wörterbuch: Russisch-Deutsch** / Paul Hüter – VEB Verlag Berlin 1966.
40. **Russisch-deutsches wörterbuch der funktechnik** / P. K. Gorochow. – Moskau: Sovjetskaja enciklopedija, 1965.
41. **Deutsch – russisches polytechnisches wörterbuch.** – Moskau, 1963.
42. **Dabartinės lietuvių kalbos žodynas.** / Red. kolegija: St. Keinys (vyr. redaktorius), J. Klimavičius, J. Paulauskas, J. Pikčilingis, N. Sližienė, K. Ulvydas, V. Vitkauskas. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
43. **Lietuvių kalbos žodynas.** I–XX tomai. Vilnius, 1968–2002.
44. **Didysis anglų–lietuvių kalbų žodynas** / B. Piesarskas. – Vilnius: Alma littera, 2000.
45. **Rusų–lietuvių kalbų žodynas** 4 t. /Sudarė Ch. Lemchenas, J. Kardelytė, J. Macaitis, A. Mankevičienė. – Vilnius: Mokslas, 1982-1985.
46. **Tarptautinių žodžių žodynas** / Ats. redaktorius A. Kinderys – Vilnius: Alma Littera, 2001.
47. **Tarptautinių žodžių žodynas** / V. Vaitkevičiūtė – Vilnius: Alma Littera, 2001.
48. **Anglų–lietuvių kalbų medicinos terminų žodynas** / D. Ramanauskienė, E. Zagorskaitė – Vilnius: Žodynas, 1997.
49. **Mokomasis anglų–lietuvių kalbų teisės terminų žodynas** / V. Bitinaitė – Vilnius: Eugrimas, 1998.
50. **Словарь технических терминов на 11 языках** – Москва: Астрель, АСТ, 2004.
51. **Русско–английский физический словарь** / В. Д. Новиков и др. – Москва: РУССО, 2000.
52. **Современный англо–русский политехнический словарь** / В. В. Бутник. – Москва: Вече, 1999.
53. **Современный англо–русский словарь по вычислительной технике.** / С. Б. Орлов. –Москва: КубК-а, 1998.
54. **Англо–русский словарь по машиностроению и автоматизации производства** . Б. С. Воскобойников, В. Л. Митрович – Москва: РУССО, 1997.
55. **Морской англо–русский словарь.** /В. П. Фаворов, под. ред. В. П. Степанова. – Москва: Марин инжиниринг сервис, 1996.
56. **Англо–русский металлургический словарь.** / Н. И. Перлов, А. И. Истеев, В. А. Тюрин и др. – Москва: РУССО, 1996.
57. **Англо–русский словарь по пищевой промышленности.** / Под. ред. Л. П. Ковальской. – Москва: РУССО, 1995.
58. **Англо–русский словарь по химии и химической технологии.** / Под. ред. В. В. Кафарова. – Москва: РУССО, 1995.
59. **Словарь по программированию** А. Б. Борковский, Б. И. Зайчик, Л. И. Боровикова. (английский, русский, немецкий, французский). – Москва: Русский язык, 1991.
60. **Англо–русский словарь по радиоэлектронике.** / Ф. В. Лисовский, И. К. Калугин – Москва: Русский язык, 1987.
61. **Англо–русский политехнический словарь** / под. ред. А. Е. Чернухина – Москва: Русский язык, 1979.
62. **Англо–русский физический словарь** / под. ред. Д. М. Толстого – Москва: Русский язык, 1978.

